

Beszélgetés Fodor András Kossuth-díjas költővel

– Nemrég múlt el az Ünnepi Könyvhét. Te az egyik főszereplője voltál. Egy ilyen esemény- és rendezvénysorozat sok mindenről árulkodik, kivált annak, aki tudja, mit kell észrevennie. Neked miről árulkodott? Mit láttál róla, mint kilátópontról?

– Az idei könyvhét sokkal jobb képet mutatott a magyar könyvkiadásról, mint amilyen az a valójában. Igen jól készítették elő és nagyon szép, látványos volt a kínálat. Volt egy külön bizottság, amely kiválogatta a könyvhétre érett, arra pályázó műveket. Voltak előzetes szempontok, amelyekhez hozzá lehetett mérni a könyveket, kimondták, hogy egy-egy kiadó legfeljebb öt művel szerepelhet, csak akkor hattal, ha az egyik mű elsőkötetes alkotó produktuma. Volt hát bizonyos nevelő jellege is ennek az előzetes válogatásnak. Így jött össze a több mint 120 kötetes választék. Jelentős mennyiséggel szerepeltek a határon túli magyar kiadók is, akiknek kínálata igen értékes volt. Kitűnő sorozatok is indultak. A Kriterion pl. a Kincses Könyvtárral jelentkezett, amelyben Arany balladáit, Vörösmarty és Dsida versei jelentek meg, ami igen hasznos lehet odakint, de még idehaza is. Fontos, hogy viszonylag olcsón hozzáférhetőek legyenek a legnagyobbak válogatott gyűjteményei. Ilyen jellege van az Örökségünk című sorozatnak is, amelyben reprezentatív, idősebb költők-írók életműválogatásai kaptak helyet, ráadásul maguknak a szerzőknek a válogatásában. Ilyesmire olcsón hozzájutni valóban nagy dolog. Persze ha olcsónak tekinthetünk egy háromszáz forintos kötetet. Aki ezen a könyvhéten a neki legfontosabb könyveket mind meg szeretne volna venni, az legalább hetven-nyolcvanezer forintot kellett volna hogy költsön. Tehát szép volt a kínálat, de árát tekintve némileg abszurd is. A könyvek túlnyomó többségének ezer forint felett volt az ára. Nem tudom hogyan lelnek ezek a művek olvasóra. Kedvezmény is alig volt. Az olyan könyvekre például, mint a Szép versek, amely idén már oda jutott, hogy fotók sincsenek benne. A teljes ára 715 forint, a könyvhéten kedvezményesen 500-ért lehetett hozzájutni.

De veszélybe jutottak a szokásos könyvheti író-olvasó találkozók is. Valószínűleg ez volt az utolsó alkalom, hogy az Írószövetség pénzt biztosított ilyen találkozók támogatására. Enélkül pedig, úgy látszik, nemigen tudják meghívni az írókat-költőket a rájuk kíváncsi könyvtárak, városi intézmények. Egyszerűen nincs pénzük rá. Sajnos akárhonnan közelítünk, mindig az anyagiak hiányához

jutunk el. Persze vannak más, baljós jelek is. Néhány megyei listát áttekintve bizony az derült ki számomra, hogy igénytelenebbek a meghívók, rendezvény-szervezők. Nem a jó írókat, az igazi írókat hívják meg, hanem azokat, akik jelenleg igen kapósak, az igénytelenség kiszolgálói. Az egyik listában Vivien Fable nevével találkoztam, vagyis Molnár Éva álnevével, aki ezek szerint írónak számítódik. Persze vannak ellenpéldák is. A székesfehérvári könyvtárban például Nagy Gáspárt, Péntek Imrét mutatták be, Vasy Géza könyvét, és Székely Jánosnak rendeztek emlékülést, amelyre olyan kiválóságokat hívtak meg, mint Bodor Pál, Gállalvi György, Kovács András Ferenc, Pomogáts Béla. Ott volt természetesen a helyi irodalom fő szervezője, Román Károly, előadóművészként pedig a kitűnő Kézdy György. Szívderítő volt, és azt mutatta, hogy nem minden reménytelen. Ugyanezen a napon volt a marosvásárhelyi *Látó* című folyóirat estje, amelynek a házigazdája a helyi folyóirat szerkesztője, Péntek Imre volt, íróvendége pedig a *Látó* főszerkesztő-helyettese, Gállalvi György, és a költő Kovács András Ferenc. Külön estét rendeztek Lator Lászlónak, akivel nem sok helyen találkozhatunk eddig, pedig páratlan, amit a költészet népszerűsítéséért tesz.

– *Azért az összkép egy kicsit szomorú.*

– Igen. Nem látható az a vetélkedés, ami régen volt a megyék között, és ami feltétlenül emelte a nívót. Nem presztizskérdés ma már a megyei megnyitó megrendezése sem. Csongrád megyében például egy kisebb város vállalta, Csongrád. Igaz, ő kitett magáért. Maga a polgármester nyitotta meg, volt zenekar, szavalók, irodalmi színpad. A műsor után pedig együtt maradhattak az érdeklődők egy jóízű beszélgetésre. Hogy vették-e aztán a könyveket azt nem láthattam, mert épp kitört az aznapra esedékes vihar. De a beszélgetés során az kiderült, hogy van igény, van éhség az ilyesmire. Igaz, a beszélgetés nívós lehetett, hisz akik kérdeztek, jól felkészültek. Jónéhányan búcsúztak utána úgy, olyanok akik fel sem szólaltak, hogy komoly szellemi élményben volt részük. Ugyanezt mondhatom az ottani könyvtárban, a fonotékában rendezett író-olvasó találkozóról. Megvan hát az érdeklődés az emberekben, csakhát hiányoznak az anyagiak. És még valami. Bizonyos elbizonytalanodás észlelhető az értékek dolgában. Az érdeklődők túl sokat hallanak néhány olyan íróról, akik nem feltétlenül a legértékesebbek, nehezen is megszerezhetőek, és egyáltalán nem biztos, hogy olyan maradandó élményt nyújtanak a személyes találkozón, mint például Lator László, akit – láttam – valódi áhitattal hallgattak. Volt még más maradandó élményem is. A Fészek Művészklubban húsz éve gondozom az irodalmi rendezvényeket. A klub irodalmi alelnöke vagyok. Nos, ott minden évben szoktak könyvhét előtti estet rendezni a reprezentatív írók munkásságából. Idén támadt az az ötlet, hogy egy kiadó, a Széphalom Könyvműhely könyvheti kiadványait mutassuk be. Ez egy kis kiadó, amely természetesen nem a nagyok mintái szerint dolgozik, de vannak kitűnő elképzelései, tudja kiket támogasson, kiket adjon ki, és erre az alkalomra is olyan választékkal rukkolt elő, hogy az említett előkészítő-válogató bizottság a maximumot vette fel kiadványaiból a listára. Volt köztük elsőkötetes is, válogatás Nagy Gáspár, Péntek Imre, Pintér Lajos verseiből, megjelent Vasadi Péter új kötete, Jókai Anna életműsorozatának esedékes darabja, és ami igen nagy szó, esszéköteteket is adtak ki. Csűrös Miklóstól a Géniusok – kortársaink, Vasy Gézától a Sors és irodalom című tanulmánygyűjteményt. A Fészekben mindegyik kötetéről szólt valaki – igen igényesen. A kö-

zönség két óra hosszat szinte meg sem moccan, úgy figyelt, és azzal a jó érzéssel búcsúztak, hogy itt tényleg kaptak valamit az új magyar irodalomból, új nevekkal, új teljesítményekkel ismerkedhettek meg. Tehát ezt is, így is lehet. Ez ad reményt arra, hogy az ember bízzék abban, van egy szolid értékeket felmutató folyamat is, nem föltétlenül azok az írók és művek hangsúlyozódnak, akik és amelyek a divat hullámain úsznak.

– *Már sok évvel ezelőtt is divat volt azt mondogatni, hogy az embereket már nem a költemények, a fikciók érdeklik, hanem a „keményebb” dolgok: a közgazdaságtan, a szociológia, a társadalomtudományok, a politológia, jogos hát, ha az író-olvasó találkozókat a szakemberekkel való találkozók váltják fel. Úgy tűnik, hogy ez a prognózis nemigen jött be. Az emberek még bele sem igen ábrándultak ezekben a diszciplínákba, már ki is ábrándultak belőlük. Az irodalom úgy látszik tartósabb.*

– Én is így gondolom. Az irodalom azért tartja állásait. Verseskötet éppen-séggel több van, mint valaha. És ez egy kicsit baj is. Mármint az, hogy jószereivel minden kontroll nélkül, természetesen szakmai kontrollra gondolok, jelennek meg a kötetek. Amennyire örvendetes az, hogy egyre újabb és újabb nevekkal ismerkedhet meg az olvasó, annyira elkeserítő az, hogy aki megszerzi a kötet kiadásához a pénzt, bármit lehet az asztalra. Néha döbbenetes dolgokat láthatunk: elemi nyelvtani, sőt helyesírási hibákkal is jelenhetnek meg művek. A kritikának sokkal jobban, sokkal keményebben kellene érvényesülnie.

De hadd tallózzak még – persze a teljesség minden igénye nélkül, a könyvhét kiadványai közt. Baka Istvánnak, Bertók Lászlónak jelent meg kötete, az Örökségünk sorozatban Csorba Győzőnek. De Erdélyi Józseftől is most jelent meg életművének eddigi legteljesebb kiadása. Egy irodalomtörténetileg roppant fontos költő vált így hozzáférhetővé. Igaz, 1680 forintért. Megjelent Faludy, Juhász Ferenc, Imre Flóra, egy olyan Kormos István kötet, amely a verseket is, prózákat is tartalmazza, ez is teljesebb, mint minden eddigi Kormos-kötet. Nemes Nagy Ágnes-től jött ki összegyűjtött kötet, Parti Nagy Lajosnak van immár válogatott kötete. Szóval valóban imponáló a lista, csupa gyönyörűség nézegetni a választékot. És nem hiányzik a jó próza, gondolj csak Tar Sándor kötetére, sőt a tudomány sem. József Attila összes prózai műveinek kiadása igazi filológiai csúcsteljesítmény. Hogy a József Attila kultusz töretlen, annak külön is lehet örülni. A Széphalom kapcsán már örvendeztem esszéköteteknek, most Nádas esszékötetét említeném. Arról is boldogan szólok, hogy sok volt a vidéki kiadó. Ez a jelző már nem is jó tulajdonképpen. A Jelenkor kiadó minden vonatkozásban egyenrangú akár a legnagyobb, legjobb pesti kiadókkal. És mennyi kezdeményezés látható a vidéki irodalmi folyóiratok körül! Az *Új Forrás* például vállalta Tüskés Tibor művének a kiadását, azét a művét, amely a *Jelenkor* kezdeti szakaszának történetét mondja el, első kézből, a leghitelesebb módon tájékoztatva egy mindmáig elsőrangú folyóirat első nagy korszakáról. És a sok egyéb vidéki kiadó: a Tevan, a debreceniek. Persze itt is vannak árnyoldalak. Sok a kiadó, de sok megy csődbe is, sok szűnik meg, tűnik el. Vannak kiadók, amelyek kiadnak két-három könyvet, azután soha többé semmit. Félő, hogy az egyre nehezedő gazdasági viszonyok még nagyobb irtást fognak végezni. És ha már kialakult az a helyzet, hogy a gazdag, szép választék a kis kiadók sokaságától telik, akkor ezek megszűnése tragikus lehet. Ami egyszer megszűnt, nehezen támadhat új életre. Hogy lesz-e majd valamiféle egészséges integráció ezek közt a kiadók közt, egy olyan

integráció, ami ezeket a remek vállalkozásokat, próbálkozásokat egyesíti, nem igen tudható. Dehát a nagy kiadók is alig evickélnek. A Magvető például. A Szépirodalminak meg lassan az emlékét is elfelejtjük.

– *Azért úgy tűnik, vannak kiadók, amelyek bírják még az iramot, sőt egyre magasabbra hágnak. A Századvéget említeném.*

– Kétségtelen, hogy a legkomolyabb kiadók közül való. De sok művet jelentett meg az Ab Ovo is. Meg kell tanulni az új neveket, az új kiadókat. Közéjük, a megjegyezni valók közé sorolnám a Széphalom kiadót is.

– *Említetted, hogy bizonytalanodik az ízlés, a rendezők nem igazán tájékozottak, nem tudják kiket kell, kiket érdemes meghívni. Gondolod, hogy a mai könyvtárosok kevésbé járatosak az irodalomban mint a régiek? Hogy nehezebben lesznek úrrá a zűrzavaron? Hisz valóban zűrzavaros a helyzet, ha a szakmai minimumot sem teljesítő kötetek jelenhetnek meg.*

– Hát a zűrzavarról igazán nem ők, a könyvtárosok tehetnek. Abban eligazodni az irodalmárok sem igen tudnak mindig. De azért az biztos, hogy a mai könyvtárosok kevésbé tájékozottak irodalmi dolgokban. De igen nehéz a dolguk. Magukat a könyveket sem láthatják igen sok esetben, hiszen mérhetetlenül drága a beszerzésük. Alkalmuk sem igen van élő kapcsolatba lépni az irodalommal. Régen egy-egy megyei könyvtár rendszeresen szervezett író-olvasó találkozókat, hívott meg írókat-költőket. Ma már erre sincs mód. Akkoriban a könyvtáros személyesen megismerkedhetett az alkotókkal, ez is segítette abban, hogy kialakítsa saját értékrendjét, válogathasson köztük.

– *Persze nem a számítógépekre akarnám kenni a dolgot, de valóban van egy olyan érzése az embernek, hogy a mai könyvtárosok rengeteg olyasmíhez értenek, amiről a régieknek fogalma sem volt, nem is lehetett, ugyanakkor vannak olyanok is, amihez a régiek kitűnően értettek, amiben a legműveltebbek, legtájékozottabbak voltak egy-egy nagyközségben, városban és amiben a maiak már nemigen excellálnak. Ilyen az irodalom is.*

– Félek attól, hogy igazad van. Dehát nehéz a személyes kapcsolatokat mással pótolni. Én azt is nagyon sajnálom, hogy tűnőben van az adott helyekről elszármazott írók kultusza. Pedig abból az író is, a könyvtáros is sokat profitálhatott. Nagyon fontos volna, hogy követőkre találjon a tatabányai könyvtár példája. Igaz,

ott a helyi folyóirat főszerkesztője és a könyvtár igazgatója egy személy. Ő könnyebben megteheti, hogy rendszeresen bemutassa az újabb és újabb nemzedékek íróit, hogy folyamatosan ébren tartsa az érdeklődést. De azért van példa másutt is hasonlóra. Valami ilyesmi kialakult a kecskeméti *Forrás* folyóirat, a székesfehérvári *Árkus* körül is. Érdeemes a folyóiratokkal fogódní. Annál is inkább, mert a mai magyar folyóiratstruktúra igazi unikum. Ezt nemcsak én mondom, épp most olvastam Konrád György vallomását arról, hogy a magyar folyóiratok száma, az igényesebb folyóiratok szerepe nagyobb, mint akár Németországban, ami azért döbbenetes. Persze a hagyományok is mások. Angliában például soha nem volt sok irodalmi folyóirat, azért az angol irodalom mégiscsak valami.

– *Talán illetlenség, hogy ilyesmit kérdezek, de nem kerülhetem meg a témát. Az NKA kuratóriumi ülésén Te igen keményen megtámogattad a 3K-t. Nem túlzok, ha azt mondom, neked köszönhető, hogy lapunk még él és megjelenik. Volt ebben a támogató gesztusodban valami abból, hogy a 3K is segítheti a könyvtárosok tájékozódását? Hogy azok az anomáliák, amikről az imént szóltál, talán enyhíthetők egy könyvtárosi folyóirat révén?*

– Föltétlenül. Mindenekelőtt erre gondoltam. Arra, hogy a könyvtárostársadalom szétesik, ha nincs meg az az interferencia, amit egy folyóirat biztosítani tud. Az pedig valóban tragédia lenne. Vannak persze más kísérletek is, de kell lennie egy folyóiratszerű folyóiratnak is, amelyik a régi hagyományokat az új viszonyok közt is, esetleg más módon, de továbbviszi. Én katasztrófának tartanám, ha megszűnne a folyóirat. És ezt sikerült megértetnem a kuratórium tagjaival is, noha kétségtelen, hogy kezdetben nem buzgott bennük a szándék, hogy a könyvtárosok folyóiratát támogassák. De sikerült támogatást szereznem az *Új Könyveknek* és a *Könyvtári Levelezőlapnak* is.

– *Te indulása óta vezeted az Új Könyvek magyar költészeti rovatát. E poszton nyilván nagy szereped lehet abban, hogy a könyvtárosok jobban tájékozódjanak az irodalom, a költészet dolgaiban. Hogy oszlódjék a zűrzavar. Az UK recenziói pontosan és hitelesen informálnak, és talán ez az első és legfontosabb lépés a helyes értékrend, értékhierarchia kialakításában.*

– Én ezt igen fontosnak tartom. Eddigél egyébként az ÚK minden főszerkesztője is így vélekedett. Jó szerzőkkel és igényes kritikákat kell írni. Nem is hiszem, hogy nagy mennyiségben bárhol jobb recenziókat írnának. Annak idején tanulmányoztam az Informationsdienst kiadványát is, és meg kellett állapítanom, hogy abban bizony inkább kereskedelmi jellegű annotációk találhatók. A mi szempontunk viszont az, hogy jó szakemberek a szakma szabályai szerint szóljanak a megjelent művekről. Sikerült is bevonni a munkába valóban kitűnő szakembereket, egyetemi tanárokat, egy-egy terület legjobb ismerőit. Nyugodtan elviselném az összehasonlítást bármely hasonló kiadvánnyal. Érdeemes is lenne egyszer elemző módon összehasonlítani az ÚK-t a megfelelő külföldi orgánumokkal. Pedig meglehetősen rossz körülmények közt dolgozunk. Gyorsan kell készülnie a recenzióknak és sokszor igen nagy mennyiségben. Most például két-száznál több tételes számot kellett leadniuk. Ha nem lennének olyan embereink, akiket a lelkesedés is fűt, nem tudom mire mennénk. Hiszen a könyveket el kell olvasni, soha nem engedünk olyan recenziót megjelenni, amiben tetten érhető a lantolás, a mellébeszélés. Ráadásul a recenzoraink mintegy megelőlegezik a kritikai visszhangot. Akkor kell nyilatkozniuk, értékelniük, amikor még semmi tám-

pontjuk nincs. Tulajdonképpen veszélyességi pótlék is járna nekik, de hát így is alig fizetünk a recenziókért valamit. És törekszünk arra is, hogy valóban objektíven informáljunk. A hírlapi kritikában szokásos levágások, meredeken szubjektív vélekedések nálunk nem jelenhetnek meg.

– *Említetted az Örökségünk című sorozatot, ahol az írók maguk válogatják ki életművükből a legfontosabbat. Azt hiszem Te meglehetősen bajban lennél saját életműved válogatásakor. Hisz korántsem csupán a verseid közül kellene válogatnod. Itt vannak a hatalmas naplód, az irodalmi, zenei, képzőművészeti esszéid, kritikáid, a műfordításaid és még mi minden.*

– Egyelőre nálam idősebb alkotók kerülnek sorra, úgy hogy ez a veszély nem fenyeget. Az azonban kétségtelen, hogy a dokumentációs próza – így nevezik a naplókát – sokak szemében ránótt valamiképp a költői munkámra. De nagyon szeretném, ha ez csak látszat volna, mert elsősorban költőnek tartom magam. Ezekben a naplókban is költőként nézem a világot.

– *És az esszék?*

– A zenek publicisztikámért most kaptam meg a Péterfy-plakettet. Ezzel mintegy megszentelődött az én zenébe való belekontárkodásom.

– *Kontárkodás?!*

– Fölkértek, hogy lépjek be a zenetudományi társaságba, de ezt elhárítottam, mert mégiscsak hiányoznak nálam a szükséges alapok, én csak lelkes amatőr vagyok. Bár meggyőződésem, hogy így is hozzá lehet szólni a zenéhez. Kérdezték is most a könyvhéten, sok bajom van-e a zenészekkel. Azt kellett felelnem, hogy a világon semmi. Hálásak azért, hogy segítem őket.

– *És nem jön ki zenei köteted?*

– Sokan szeretnék, de hát kiharcolni valahogy nekem kéne. És ettől nagyon fázok. Nem kívánom a saját műveimet portálni. Eddig erre sohasem volt szükség. Mindig kérték őket. Nagyon nem szeretem azt, hogy árulni kell magunkat. Pedig hát, a piac törvényei...

– *Azt megkérdezhetem, hogy most min dolgozol? Úgy tudom nemsokára indulsz Fonyódra. Köztudott, hogy ott írod verseidet.*

– Igen. Most már a harmincharmadik alkalommal vonulok oda verset írni. Mikor 1959-ben elszegődtem könyvtárosnak, kiderült, hogy a hivatal mellett a költészet nem él meg. Nálam legalábbis. Nem tudok annyi szabadságot biztosítani magamnak, amiben megteremhetne a szabad szféra, a költészet. Akkor találtam ki, hogy évente elmegyek valahová, egy egyszemélyes koncentrációs táborba, ahol szembesülhetek a költői programmal. Hogy előhívjam mindazt, amit év közben nem írtam meg. Olyasmi ez, mintha csak a sötétkamrában derülne ki, hogy mit is fényképeztem.

– *Kétségkívül egészen sajátos irodalompszichológiai, alkotáslélektani képlet. Remélem akad majd valaki aki tanulmányozni fogja.*

– Akadt már. Azt mondta, ilyen madár nincs még egy. Ilyenkor egyébként a legnagyobb bizonytalanságban vagyok. Előre sohasem tudhatom, lejátszhatom-e ezt a játsszmát mégegyszer. Nem szólva arról, hogy meglehetősen illúziótlan, rossz lelkiállapotról valló gondolataim vannak. De hát majd kiderül a vállaltásnál – ahogy mondani szokták.

– *Köszönöm a beszélgetést.*

Vajda Kornél